

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi Eduskunnan kirjastosta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Voimassa oleva laki Eduskunnan kirjastosta on säädetty vuonna 1948. Lain säätämisen jälkeen on sekä eduskunnan hallinnossa että maamme tieteellisessä kirjastolaitoksessa tapahtunut kehitystä, joka vaikuttaa Eduskunnan kirjaston asemaan ja tehtäviin sekä kirjaston hallinnolle ja organisaatiolle asetettaviin vaatimuksiin. Esityksen tarkoituksena on saattaa Eduskunnan kirjastoa koskeva laki näiltä osin ajanmukaiseksi.

Eduskunnan kirjaston asema eduskunnan hoidon ja valvonnan alaisena julkisena laitoksena perustuu valtioväijärjestyksen 83 b §:ään. Tämä oikeudellinen asema on tarkoitus säilyttää. Kirjaston tehtävänä tulisi edelleen olemaan palvelulla eduskuntaa ja valtionhallintoa sekä toimia julkisena tieteellisenä kirjastona. Nimenomaisesti säädettäisiin, että kirjasto toimii oikeus- ja valtiotieteellisenä keskuskirjastona Suomessa.

Kirjaston hallintoa koskevia säännöksiä ehdotetaan tarkistettaviksi. Eduskunnan valitsemien kirjaston hallituksen jäsenten lukumäärän lisää-

minen takaisi sen, että kirjaston hallitus vastaisi koostumukseltaan nykyistä paremmin parlamentaarisia voimasuhteita. Eduskunnan ulkopuolisten hallituksen asiantuntijajäsenten nimittämistapaan ehdotetaan muutosta, ja kirjaston hallituksen toimikausi ehdotetaan saatettavaksi samaksi kuin eduskunnan vaalikausi. Ylikirjastonhoitajan nimittäminen ehdotetaan siirrettäväksi tasavallan presidentiltä eduskunnan kansliatoimikunnalle. Muutos edistää eduskunnan alaisten erillisten laitosten käytännön yhtenäisyyttä ja rinnastaa Eduskunnan kirjaston johtavan virkamiehen nimittämistavan osalta esimerkiksi valtiontilintarkastajain kansliaan ja Pohjoismaiden neuvoston Suomen valtuuskunnan kansliaan.

Lakiehdotuksessa on pyritty rajoittamaan lain tasolla säädettävien asioiden lukumäärää. Eräät aikaisemmin laissa säädellyt seikat on katsottu sopivaksi siirtää kirjaston ohjesääntöön.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 1985.

SISÄLLYSLUETTELO

	Sivu		Sivu
YLEISPERUSTELUT	3	YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	6
1. Esityksen yhteiskunnallinen merkitys	3	1. Laki Eduskunnan kirjastosta	6
2. Nykyinen tilanne ja asian valmistelu	4	2. Sääntämisenjärjestys	8
2.1. Nykyinen tilanne	4		
2.1.1. Lainsäädäntö ja muu säännöstö	4		
2.1.2. Käytäntö ja muutoksen syyt	5	LAKITEKSTI	
2.2. Valmisteluvaiheet ja -aineisto	5	Laki Eduskunnan kirjastosta	9
2.2.1. Katsaus aikaisempiin kannanottoihin	5		
2.2.2. Valmisteluelimet	5		
3. Esityksen organisatoriset ja taloudelliset vaikutukset	5		

YLEISPERUSTELUT

1. Esityksen yhteiskunnallinen merkitys

Eduskunnan kirjastolle, joka perustettiin vuonna 1872 Suomen valtiosäätyjen kirjastona, on tämän vuosisadan alkuvuosikymmeniltä lähtien vakiintunut maamme tieteellisessä kirjastoverkossa erikoisasema. Pienen maan kirjastovoimavarojen tehokkaan käytön kannalta tarkoituksenmukaiseksi on osoittautunut, että Eduskunnan kirjasto julkisena laitoksena palvelee paitsi eduskuntaa myös valtion hallintoa sekä oikeus- ja valtiotieteellistä tutkimusta ja opetusta. Voimassa olevan lain (627/48) mukaan Eduskunnan kirjasto toimii myös hallinnollisena keskuskirjastona, jonka tarkkaa sisältöä ei kuitenkaan ole täsmennetty.

Eduskunnan kirjaston tehtävän monipuolisuus on eri aikoina johtanut toisistaan poikkeaviin organisatorisiin ratkaisuihin. Vuoden 1913 ohjesäännössä kirjaston asema julkisena oikeus- ja yhteiskuntatieteellisenä erikoiskirjastona mainittiin ensimmäisen kerran virallisesti, ja kansliatoimikunnan alaiseksi asetettiin kirjaston hallintoa ja valvontaa varten kolmijäseninen kirjastovaltuusto. Vuosina 1920—1922 kirjasto toimi Valtion keskuskirjasto-nimisenä valtioneuvoston kanslian alaisena julkisena laitoksena, joka oli hallinnollisesti kokonaan erotettu eduskunnasta, joskin sen yhtenä erityistehtävänä oli palvella eduskuntaa ja muun muassa huolehtia eduskunnan arkistosta. Vuosina 1922—1948 kirjasto toimi jälleen Eduskunnan kirjasto -nimisenä mutta valtioneuvoston ja eduskunnan yhteishallinnon alaisena laitoksena. Valtioneuvosto määräsi kirjaston hallituksen puheenjohtajan ja eduskunta valitsi hallitukseen kaksi jäsentä. Tilinpidollisesti kirjasto oli valtioneuvoston kanslian alainen. Nykyisin voimassa olevan lain myötä Eduskunnan kirjastosta tuli eduskunnan hoidon ja valvonnan alainen laitos, jonka hallituksessa paitsi eduskunnalla myös valtionhallinnolla ja oikeus- ja valtiotieteiden tutkimuksella ja opetuksella on edustus. Kirjaston kolmijakoinen tehtäväalue: 1) eduskunnan ja 2) valtionhallinnon palveleminen sekä 3) edustamiensa alojen yleisenä tieteellisenä kirjastona toimiminen, lähinnä oikeus- ja valtio-

tieteellisen tutkimuksen ja opetuksen tiedontarpeiden tyydyttäminen, on organisatorisista muutoksista huolimatta pysynyt entisellään. Vuoden 1948 lakia säädettäessä katsottiin, että kirjaston hallinnon siirtäminen eduskunnalle sen julkisen laitoksen luonteen säilyessä entisellään edellytti asiasta säädettäväksi perustuslain tasolla, jolloin valtiopäiväjärjestykseen lisättiin Eduskunnan kirjastoa koskeva 83 b §.

Eduskunnan kirjaston tehtävien mahdollisesta rajoittamisesta pelkästään eduskunnan (ja sen lisäksi ehkä valtionhallinnon) tiedontarpeiden tyydyttämiseen on keskusteltu edellä mainittujen organisaatiomuutosten yhteydessä 1920- ja 1940-luvulla sekä viimeksi eduskunnan piirissä 1960- ja 1970-luvun vaihteessa eduskunnan lisärakennussuunnitelman yhteydessä. Tuolloin eduskunta hyväksyi sen kannan, että Eduskunnan kirjaston kolmijakoinen tehtäväalue säilytetään ennallaan. Tätä päätöstä on pidetty ohjeellisena myös nyt esillä olevassa lainuudistuksessa. Eduskunnan kirjaston tehtävien olennainen rajoittaminen olisi mahdollista vain sillä edellytyksellä, että maamme perustettaisiin erillinen oikeus- ja valtiotieteellinen keskuskirjasto. Tällainen kahtiajakoratkaisu merkitsisi pakosta molempien kirjastoyksiköiden kohdalla myös kokoelmien ja työmuotojen päällekkäisyyttä eli kokonaisvoimavarojen tarpeen lisäämistä, eikä se olisi toteutettavissa ilman valtionaloudelle koituvaa lisärasitusta. Lakiehdotukseen sisällytetyssä kirjaston tehtävien määrittelyssä, jota ohjesäännössä täsmennettäisiin, edellytetään eduskunnan erityisille tiedontarpeille annettavaksi etusija.

Suomen tieteellisen kirjastolaitoksen kehittämisessä on viime vuosikymmenen kuluessa painotettu tieteellisen keskuskirjastoverkon luomista. Valtioneuvoston päätös tieteellisistä keskuskirjastoista (719/72) määrittää keskuskirjaston tehtäväksi kartuttaa asianomaisen tieteenalan kirjallisuuden ja muun aineiston kokoelmia, asettaa kokoelmansa tutkijoiden ja muiden tiedon tarvisijoiden käyttöön, suorittaa kauko- ja informaatiopalvelua yhteistyössä muiden kirjastojen kanssa, toimia yhteistyössä tutkijoiden ja muiden tiedon tarvisijoiden kanssa kirjaston kokoelmien

ja toiminnan niveltämiseksi tutkimus- ja opetus-työhön sekä huolehtia yhteistyöstä muiden samalla ja läheisillä tieteenaloilla toimivien kirjastojen kanssa.

Eduskunnan kirjasto on maassamme ainoa laitos, jolle soveltuvat keskuskirjastoverkossa oikeus- ja valtiotieteellisen keskuskirjaston tehtävät ja joka käytännössä on huolehtinut jo vuosikymmenien ajan vastaavanlaatuisista tehtävistä. Keskuskirjastotehtävä ehdotetaan nimenomaisesti määrittäväksi kirjastoa koskevassa laissa.

Voimassa olevaan lakiin verrattuna ehdotuksen huomattavimmat muutokset koskevat kirjaston sisäistä hallintoa: kirjaston hallituksen kokoonpanoa ja ylikirjastonhoitajan nimittämistapaa. Muutosten päätavoitteena on vahvistaa eduskunnan asemaa kirjaston hallinnossa. Eduskunnan valitsijamiehet tulisivat valitsemaan myös eduskunnan ulkopuoliset hallituksen asiantuntijajäsenet, ja kansanedustajajäsenten lukumäärä nostettaisiin kolmesta viiteen. Ylikirjastonhoitajan nimittämisoikeus ehdotetaan siirrettäväksi tasavallan presidentiltä eduskunnan alaiselle elimelle, jolloin vaihtoehtoisina mahdollisuuksina olisivat joko eduskunnan kansliatoimikunnan tai kirjaston hallituksen suorittama nimitys. Lakiesitystä valmistelleen toimikunnan enemmistö asettui kannattamaan ylikirjastonhoitajan nimitysoikeuden uskomista kirjaston hallitukselle, jolloin Eduskunnan kirjasto rinnastuisi johtavan virkamiehen nimittämistavan puolesta esimerkiksi Pohjoismaiden neuvoston Suomen valtuuskunnan kansliaan ja valtioneuvoston Suomen valtiosuunnan kansliaan ja kansliatoimikunta asettui kuitenkin valmistelemaan toimikunnan vähemmistön kannalle, ja kansliatoimikunnan kannan mukaisesti esitetään ylikirjastonhoitajan nimitysoikeuden uskomista kansliatoimikunnalle kirjaston hallituksen virkaehdotuksen pohjalta.

Eduskunnan kirjaston asettaminen lain säännöksen perusteella tieteellisen keskuskirjastoverkon osaksi edistää kirjasto- ja informaatiopalveluvoimavarojen koordinoitua. Keskuskirjastona Eduskunnan kirjaston tehtävänä tulee edelleen olemaan saattaa kokoelmansa ja palvelunsa kaikkien tiedontarvitsijoiden käyttöön. Keskuskirjastotehtävä asettaa kirjastolle erityisen velvollisuuden tehostaa kaukopalveluaan, mikä merkitsee alueellisen eriarvoisuuden vähenemistä. Käyttäjien tasa-arvoa korostaisi myös nykyisen etuoikeutettuja kirjastonkäyttäjiä koskevan lainkohdan poisjättäminen uudesta laista.

2. Nykyinen tilanne ja asian valmistelu

2.1. Nykyinen tilanne

2.1.1. Lainsäädäntö ja muu säännöstö

Eduskunnan kirjaston valtiosääntöoikeudellinen asema pohjautuu valtiopäiväjärjestyksen 83 b §:ään (626/48), jonka mukaan Eduskunnan kirjastosta, joka on eduskunnan hoidon ja valvonnan alainen julkinen laitos ja jolle eduskunta vahvistaa ohjesäännön, säädetään lailla. Eduskunnan kirjastosta annettu laki on vuodelta 1948 ja sitä on muutettu vuonna 1972. Tarkemmat määräykset sisältyvät Eduskunnan kirjaston ohjesääntöön (646/49), jota on muutettu vuosina 1956, 1960, 1972, 1975 ja 1977. Laissa on säädetty kirjaston tehtäväalasta, kirjaston hallituksen kokoonpanosta ja päätösvaltaisuudesta, ylikirjastonhoitajan asemasta, kirjaston viroista ja toimista sekä viran- ja toimenhaltijain asemasta ja nimittämiskäytännöstä, hallituksen puheenjohtajan ja muiden jäsenten palkkioista, etuoikeutetuista kirjastonkäyttäjistä sekä kirjaston oikeudesta saada kirjapainoilta vapaakappaleita ja valtion painatuskeskukselta ilmaiskappaleita. Ohjesäännössä määritetään kirjaston tehtävät tarkemmin sekä säädetään kirjaston varainhoidosta ja tilinpidosta, kirjaston hallituksen tehtävistä ja työmuodoista, ylikirjastonhoitajan ja kirjaston muiden viran- ja toimenhaltijoiden tehtävistä, kirjaston virkojen kelpoisuusehdoista sekä viran- ja toimenhaltijain palkkaus-, eläke- sekä muista kysymyksistä.

Eduskunnan kirjaston toimintaa säätelevät lisäksi kirjaston hoidossa olevan eduskunnan arkiston ohjesääntö (kansliatoimikunnan hyväksymä 1959, muutettu 1963) sekä kirjaston järjestysääntö (kirjaston hallituksen vahvistama 1969, viimeksi muutettu 1978 ja 1980).

Valtioneuvoston päätös tieteellisistä keskuskirjastoista ei sido Eduskunnan kirjastoa, mutta Eduskunnan kirjastolle on käytännössä vakiintunut oikeus- ja valtiotieteiden keskuskirjastoa vastaava asema.

Eduskunnan kirjaston oikeudesta saada painot tuotteista vapaakappaleita on säädetty vapaakappalelaissa (420/80).

2.1.2. Käytäntö ja muutoksen syyt

Voimassa oleva laki Eduskunnan kirjastosta on annettu yli kolmekymmentä vuotta sitten. Tänä aikana on tieteellisen kirjasto- ja informaatiopalvelutoiminnan luonne muuttunut. Informaatioaineiston määrä on jatkuvasti kasvanut ja perinteisten kirjastopalvelujen rinnalle ovat tulleet atk-menetelmin hoidetut informaatiopalvelut. Sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla tieteelliset kirjastot ja informaatiopalvelulaitokset muodostavat keskinäiseen yhteistoimintaan pohjautuvia informaatiopalveluverkkoja, joiden avulla niukat voimavarat voidaan saada tehokkaimmin hyödynnetyiksi.

Eduskunnan kirjastoa koskevan lain eräät kirjaston tehtäviä määrittävät sanamuodot ehdotetaan muutettaviksi nykyaikaisemmiksi, mutta olennaista muutosta kirjaston nykyisiin tehtäviin ei ehdoteta. Kirjaston keskuskirjastovelvoite ehdotetaan mainittavaksi laissa.

Eduskunnan piirissä on ilmennyt tarvetta vahvistaa eduskunnan asemaa kirjaston hallinnossa. Kirjaston hallituksen kokoonpanoon ja ylikirjastonhoitajan nimittämistapaan ehdotetaan tämänsuuntaisia muutoksia.

Lakiehdotus on laadittu puitelain luontoiseksi. Nykyisestä laista on siirretty yksityiskohtia ohjesäännön tasolla säädettäväksi.

Lain tultua hyväksytyksi kirjaston hallituksen tulisi valmistaa lopullinen ohjesääntöesitys eduskunnan vahvistettavaksi.

Eduskunnan kirjastoa koskevan lain ja kirjaston ohjesäännön uudistaminen aiheuttaa eräitä muutoksia myös kirjaston järjestyssääntöön, jonka vahvistaminen kuuluu kirjaston hallitukselle. Kansliatoimikunnan hyväksymään eduskunnan arkiston ohjesääntöön ei ehdotetuilla muutoksilla ole sinänsä vaikutusta, mutta arkiston ohjesäännön sanamuotoa voi olla syytä eräiltä osin tarkistaa.

2.2. Valmisteluvaiheet ja -aineisto

2.2.1. Katsaus aikaisempiin kannanottoihin

Nykyinen Eduskunnan kirjastoa koskeva laki pohjautui valtioneuvoston asettaman komitean verraten laajaan mietintöön (Komiteanmietintö, monistettu, 1947:5). Mietintö on asia-aineistoltaan ja tilastoluvuiltaan vanhentunut, mutta edelleen ajankohtaista siinä on Eduskunnan kirjaston hallinnollisesti itsenäisen laitoksen aseman

valtiosääntö- ja hallintooikeudellinen perusteleminen. Mietinnössä esitettyjen periaatteiden mukaisesti vuoden 1948 lain säätämisen yhteydessä lisättiin valtiopäiväjärjestykseen Eduskunnan kirjastoa koskeva pykälä. Tämänkertaisessa lainuudistuksessa ei kirjaston aseman valtiosääntöoikeudelliseen puoleen ole kajottu.

Eduskunnan lisärakennussuunnitelmasta vuonna 1971 päätettäessä eduskunta otti uudelleen kantaa kirjaston vakiintuneen tehtävän säilyttämiseen julkisena tieteellisenä kirjastona.

2.2.2. Valmisteluelimet

Eduskunnan kansliatoimikunta asetti 14 päivänä toukokuuta 1981 Eduskunnan kirjaston hallituksen aloitteesta toimikunnan uudistamaan Eduskunnan kirjastosta annettua lakia ja Eduskunnan kirjaston ohjesääntöä. Toimikunnan laatimaa laki- ja ohjesääntöluonnosta on käsitelty myös Eduskunnan kirjaston hallituksessa, joka on antanut niistä kansliatoimikunnalle lausuntonsa. Ohjesääntöluonnosta on lisäksi valmistelevasti käsitelty Eduskunnan kirjaston sisäisessä organisaatiotyöryhmässä.

3. Esityksen organisatoriset ja taloudelliset vaikutukset

Eduskunnan kirjaston oikeudellinen asema valtiopäiväjärjestyksen 83 b §:n mukaisena eduskunnan hoidon ja valvonnan alaisena julkisena laitoksena ehdotetaan säilytettäväksi entisellään. Nyt ehdotettavat muutokset voimassa olevaan lakiin verrattuna koskevat yksinomaan kirjaston sisäistä hallintoa: kirjaston hallituksen koostumusta ja ylikirjastonhoitajan nimittämistapaa.

Kirjaston hallituksen koostumukseen ei ehdoteta olennaisia organisatorisia muutoksia: eduskuntaa edustavien jäsenten lukumäärää ehdotetaan lisättäväksi, mutta hallituksessa säilyisi myös valtionhallinnon sekä tieteellisen tutkimuksen asiantuntijaedustus. Asiantuntijajäsenten vaalin siirtyminen eduskunnan valitsijamielille siten, että opetusministeriö ja valtion yhteiskuntatieteellinen toimikunta nimeäisivät ehdokkaat, merkitsee valitsijamiesten työskentelytapaan nähdessä eräänlaista poikkeamaa aikaisemmasta käytännöstä. Kokonaisuuden kannalta uudistus kuitenkin merkitsee eduskunnan vallan lisäämistä, sillä voimassa olevan lain mukaan valtioneuvosto ja Helsingin yliopisto ovat suoraan nimittäneet

vastaavat asiantuntijajäsenet. Ylikirjastonhoitajan nimittämisen siirtyminen tasavallan presidentiltä eduskunnan alaiselle elimelle merkitsee, paitsi eduskunnan vallan lisäämistä, myös organisatorista kevennystä ja moniportaisuuden vähenemistä.

Eduskunnan kirjastolle laissa vahvistettava keskuskirjastoasema ei merkitse olennaista muutosta niihin tehtäviin, joita kirjasto on jo nykyisellään hoitanut. Pitemmällä tähtäyksellä on kuitenkin otettava huomioon kaukopalvelun ja informaatiopalvelun kehittämisen tarve, joka tosin on olemassa keskuskirjastoasemasta riippumattakin. Kirjallisuuden hankintavaroihin keskuskirjasto tehtävät eivät merkitse lisäystä, koska toiminta-alueen supistaminen yhteiskuntatieteistä valtiotieteisiin merkitsee tiettyä hankintojenkin supistusta. Sama koskee tilojen osalta varastotiloja. Henkilökunnan työskentelytiloihin tarvitaan jonkin verran lisäystä jo nykyoloissa.

Ohjesäännössä on tarkoitus esittää kirjaston sisäistä organisaatiota kehitettäväksi ja täsmennettäväksi nykyisestäään. Muutos merkitsee kotija ulkomaisissa tieteellisissä kirjastoissa yleisesti noudatettua osasto- ja toimistojakoa. Kirjaston virkanimikkeisiin esitetään tehtäväjaon mukaisia muutoksia. Ohjesääntöä uudistettaessa on tarkoitus soveltuvin osin, kuten asioiden esittämisjärjestyksen ja lukujen otsikoinnin suhteen, pitää esikuvana valtion virastojen toimintaa sääteleviä hallintoasetuksia, joita kirjaston ohjesääntö tarkoitukseltaan vastaa. Eduskunnan hoitaman hallinnon luonteen huomioon ottaen ei kirjaston ohjesäännössä kuitenkaan voida yhtä tarkoin kuin hallintoasetuksissa säätää eräistä erityiskysymyksistä.

Kirjaston hallituksen jäsenten lukumäärän lisääminen merkitsee vähäistä menonlisäystä kouspalkkioina.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Laki Eduskunnan kirjastosta

1 §. Nykyisen lain 1 § ehdotetaan otettavaksi uuteen lakiin sellaisenaan. Se määrittää Eduskunnan kirjaston aseman samoin sanoin kuin valtiopäiväjärjestyksen 83 b §, jota ei ehdoteta muutettavaksi. Eduskunnan kirjasto on lain mukaan julkinen laitos eli kaikille käyttäjille avoin tieteellinen kirjasto, jonka hoidosta ja valvonnasta vastaa eduskunta.

2 §. Eduskunnan kirjaston tehtävä on määritetty kahdella painopisteellä: 1) eduskunnan, kansanedustajien ja eduskunnan virkamiesten palveleminen ja 2) toimiminen oikeus- ja valtiotieteellisenä keskuskirjastona. Kirjaston ohjesäännössä selvitetäisiin tarkemmin kirjaston toimialaan kuuluvat tehtävät.

Kirjaston toimintamuodot eivät sanamuodon uudelleen muotoilusta huolimatta olennaisesti muuttuisi entisestään. Eduskuntaan suuntautuva palvelusta on katsottu tähdelliseksi edelleen sisällyttää lakiin erityismaininta eduskunnan arkiston hoidosta. Sen sijaan määräykset eduskunnan julkaisuvaraston hoidosta siirrettäisiin ohjesääntöön.

Nykyisessä laissa on kirjaston eduskunnan ulkopuolelle suuntautuva toiminta määritelty sanoin: "... toimia yleisenä yhteiskunta-, valtio- ja oikeustieteellisenä kirjastona ja hallinnollisena keskuskirjastona".

Esityksessä on Eduskunnan kirjaston edustamat tieteenalat täsmennetty oikeus- ja valtiotieteiksi. Yhteiskuntatieteiden käsite on nykyään laajempi kuin 1940-luvulla, eikä Eduskunnan kirjasto ole viime aikoina pyrkinyt hankkimaan esimerkiksi sosiaali- ja taloustieteellistä kirjallisuutta. Eräillä yhteiskuntatieteiden aloilla on jo olemassa keskuskirjastoja (esimerkiksi Helsingin kauppakorkeakoulun kirjasto taloustieteiden alalla).

Tieteellisen keskuskirjaston käsite on 1970-luvulla saanut vakiintuneen merkityksen. Valtioneuvoston päätös tieteellisistä keskuskirjastoista, jonka perusteella tähän mennessä kahdeksan kirjastoa on määrätty edustamiensa alojen keskuskirjastoiksi, määrittää keskuskirjastojen tehtäväksi palvella koko maan tieteellistä tutkimusta ja opetusta ja muuta kirjallisuuden tarvetta edustamallaan tieteenaloilla sekä huolehtia asianomaisen alan kansallisesta ja kansainvälisestä yhteistoinnista kirjastojen välillä. Tieteellisen keskus-

kirjastoverkon kehittämistä vastaa opetusministeriö. Keskuskirjastoverkossa Eduskunnan kirjastolle annettaisiin oikeus- ja valtiotieteellisen keskuskirjaston asema, joka sillä on epävirallisesti ollut jo vuosikymmenet. Koska Eduskunnan kirjasto ei kuulu opetusministeriön alaisiin kirjastoihin, ei sen keskuskirjastoasema voi perustua valtioneuvoston päätökseen tai opetusministeriön esitykseen, vaan siitä on sopivimmin säädettävissä kirjastoa koskevassa laissa.

Nykyinen laki käyttää Eduskunnan kirjastosta nimitystä "hallinnollinen keskuskirjasto". Lain esitöiden perusteella ilmenee, että määreellä ei tarkoiteta hallintotieteellistä keskuskirjastoa, vaan eräänlaista valtion virastojen kirjastojen käytännön toiminnan ohjaajaa, mikä olisi vuoden 1948 lakia valmistelevan komitean ehdotuksen mukaan vaatinut entistä yhtenäisempiä periaatteita virastojen kirjastojen hankinnoissa, kirjallisuuden poistoissa sekä luetteloinnissa. Komitean ehdottamaa asetusta valtion virastojen kirjastojen käytön keskittämisestä ei annettu, eikä Eduskunnan kirjaston tehtäväksi näin ollen myöskään tullut säilyttää valtion komiteoiden arkistoja, kuten mietinnössä ehdotettiin. Kehityksen myötä Eduskunnan kirjasto on tosin saanut uusia tehtäviä, joiden tuloksista ensisijaisesti hyötyvät eduskunnan ohella valtion virastot. Tällaisia tehtäviä ovat esimerkiksi virallisjulkaisujen vuosibibliografian toimittaminen ja virallisjulkaisujen kansallisen vaihtokeskuksena toimiminen. Valtion virastot ovat myös tärkeä ryhmä kirjaston neuvonta- ja informaatiopalveluiden käyttäjinä. Koska nämä tehtävät voidaan yhtä hyvin sisällyttää oikeus- ja valtiotieteellisen keskuskirjaston tehtävien käsitteeseen, ehdotetaan epäselvästä sanonnasta "hallinnollinen keskuskirjasto" luopumista uuden lain yhdeydessä. Kirjaston edustamien tieteenalojen luonteesta johtuisi, että kirjaston palveluista edelleen huomattava osa tulisi suuntautumaan valtion virastoille ja laitoksille keskuskirjastovoitteen mukaisesti.

Kirjastolle laissa ehdotetut ja ohjesäännössä täsmennettävät tehtävät tulevat todennäköisesti edelleen määräämään ne käyttäjäryhmät, jotka kirjaston palveluja ensisijaisesti tarvitsevat. Nykyisessä laissa oleva pykälä (9 §), joka määrittää kirjaston etuoikeutetuiksi käyttäjiksi eduskunnan jäsenet, virkamiehet ja valiokuntien sihteerit, valtioneuvoston jäsenet, ministeriöiden ja keskusvirastojen virkamiehet, lainvalmistelukunnan jäsenet sekä valtion komiteain jäsenet ja sihteerit, on uudistettavassa laissa liian yksityiskohtaisena tarpeeton.

3 §. Kirjaston hallituksessa ehdotetaan eduskunnan valitsemien kansanedustajajäsenten lukumäärän lisäämistä viideksi nykyisen kolmen sijasta. Kuten nykyäänkin, eduskunnan valitsijamiehet nimeäisivät yhden valitsemistaan hallituksen jäsenistä puheenjohtajaksi. Nykyisessä laissa ei ole säännöksiä varapuheenjohtajasta. Hallinnon sujuvuuden kannalta on katsottu aiheelliseksi säätää, että eduskunta valitsisi myös hallituksen varapuheenjohtajan, koska kirjaston hallinto on luonteeltaan jatkuvaa toimintaa ja hallituksen täytyy olla valmis tarvittaessa kokoontumaan myös eduskuntatyön väliaikoina.

Eduskunnan kirjaston hallitukseen kuuluu voimassa olevan lain mukaan eduskunnan valitsemien jäsenten lisäksi yksi valtioneuvoston ja yksi Helsingin yliopiston oikeus- tai valtiotieteellisen tiedekunnan jäsenten joukosta nimittämä jäsen. Valtionhallintoa ja tieteellistä tutkimusta edustavien asiantuntijajäsenten mukanaolo kirjaston hallituksessa katsotaan edelleen aiheelliseksi Eduskunnan kirjaston keskuskirjastotehtävän perusteella. Nimittämistapaa ehdotetaan muutettavaksi siten, että valitsijamiehet valitsisivat myös eduskunnan ulkopuoliset hallituksen jäsenet. Vaalia varten opetusministeriö sekä valtion yhteiskuntatieteellinen toimikunta asettaisivat valitsijamiehille ehdokkaat. Ehdokkaiden nykyisestä poikkeavia nimeäjiä valittaessa on pidetty silmällä toisaalta Eduskunnan kirjaston niveltämistä osaksi valtakunnan tieteellistä kirjastoverkkoa, jonka kehittämistä opetusministeriö vastaa, ja toisaalta alueellisesti nykyistä laajempaa Eduskunnan kirjaston tieteenalojen tutkimuksen edustusta. Valtion yhteiskuntatieteellisen toimikunnan nimeämissä ehdokkaissa tulisi eri toimikausina toteuttaa alueellisen vuorottelun periaatetta.

Hallituksen jäsenille ehdotetaan valittavaksi henkilökohtaiset varamiehet, kuten nykyisenkin lain mukaan tehdään. Käytäntö on osoittanut varajäseniä tarvittavan, milloin hallitus on jouduttu kutsumaan koolle esimerkiksi lomakausina.

Hallituksen jäsenten toimikaudeksi luontevin on eduskunnan vaalikausi. Nykyisen lain mukaan kirjaston hallituksen jäsenten toimikausi on kolme kalenterivuotta. Koska kirjaston hallituksen tulee olla toimintakykyinen myös eduskuntatyön väliaikoina, ehdotetaan, vastaavaan tapaan kuin kansaneläkelaitoksen valtuutettujen toimikausista on säädetty, että hallituksen jäsenten toimikausi kestää, kunnes uusi vaali on suoritettu.

Laissa ehdotetaan säädettäväksi hallituksen koollekutsumisesta ja päätösvaltaisuudesta. Muut säännökset hallituksen toimintatavoista annettaiisiin ohjesäännössä.

4 §. Kirjaston viroista ja toimista mainittaisiin laissa ylikirjastonhoitajan virka, koska myös ylikirjastonhoitajan nimittämistä ehdotetaan säädettäväksi laissa.

Kirjaston muiden virka- ja toimityyppien luettelo ehdotetaan siirrettäväksi kirjaston ohjesääntöön. Vastaava käytäntö on voimassa eduskunnan kanslian osalta, jonka virka- ja toimityypit luetaan eduskunnan työjärjestyksessä. Eduskunnan alaisten laitosten tulisi pyrkiä tässä suhteessa yhtenäiseen käytäntöön.

Kirjaston viran- ja toimenhaltijain oikeusasemaa säätelevä lainkohta ehdotetaan säädettäväksi samanasaisena kuin voimassa olevassa laissa. Eduskunnan kanslian ja eduskunnan alaisten laitosten henkilöstön oikeusaseman kehittäminen on eduskunnan piirissä parhaillaan pohdittavana. Ennen tämän selvityksen tuloksia ja niistä aiheutuvia toimenpiteitä on syytä säilyttää nykyinen käytäntö, jonka mukaan Eduskunnan kirjaston viran- ja toimenhaltijain asema rinnastuu valtion viran tai pysyväsien toimen haltijan asemaan.

5 §. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi, että Eduskunnan kirjaston viran- tai toimenhaltijan kuoltua hänen omaisilleen voitaisiin suorittaa valtion varoista ryhmähenkivakuutusta vastaavana etuna taloudellista tukea samoin edellytyksin kuin valtion palveluksessa olleiden henkilöiden omaisille.

Tarkoitus on, että vastaavaan järjestelyyn ryhdytään kaikkien eduskunnan viran- tai toimenhaltijain osalta.

6 §. Voimassa olevan lain mukaan ylikirjastonhoitajan nimittää tasavallan presidentti, sitten kun virka on kirjaston hallituksen toimesta ollut 30 päivän kuluessa haettavaksi julistettuna ja eduskunnan kansliatoimikunta on, saatuaan kirjaston hallitukselta lausunnon hakemuksista, laatinut ehdotuksensa viran täyttämistä. Nykyistä lakia säädettäessä painotettiin Eduskunnan kirjaston ylikirjastonhoitajan viran rinnastumista yliopistojen ja korkeakoulujen professoreihin ja ylikirjastonhoitajiin, jotka tasavallan presidentti nimittää.

Yhtenäisyyden saavuttamiseksi eduskunnan alaisten laitosten hallinnossa esitetään ylikirjas-

tonhoitajan nimittämisoikeuden siirtämistä eduskunnan omalle hallintoelimelle, tässä tapauksessa kansliatoimikunnalle. Kirjaston hallitus laatisi ehdotuksensa viran täyttämistä asettaen ehdolle kolme hakijaa. Asiantuntijalausuntojen hankkiminen virkaa täytettäessä, joka on aikaisemmin ollut käytäntönä, on ylikirjastonhoitajan tehtävän vaativan luonteen vuoksi syytä nimenomaisesti mainita laissa.

7 §. Eduskunnan kirjaston oikeudesta saada painotuotteista vapaakappaleita on säädetty vapaakappalelaissa.

Eduskunnan kirjaston oikeus saada valtion painatuskeskukselta maksutta tarvitsemansa painotuotteet on asiallisesti sama kuin voimassa olevan lain mukaan, joskin sanamuotoa on väljennetty. Tämä oikeus on kirjastolle tärkeä sekä eduskunnan tiedontarpeiden tyydyttämiseksi että virallislulkaisujen vaihtokeskuksena toimimista varten.

8 §. Kirjaston ohjesääntö tulee uudistettavaksi välittömästi lainuudistuksen jälkeen. Ohjesääntöön vahvistamista koskeva lainkohta on samansältöinen kuin nykyisessäkin laissa.

9 §. Lain voimaantulo ei edellytä laajoja järjestelyjä. Laki ehdotetaan saatettavaksi voimaan 1 päivänä tammikuuta 1985.

Voimassa olevan lain mukaan Eduskunnan kirjaston hallitus valitaan kolmivuotiskaudeksi. Nykyisen hallituksen toimikausi käsittää vuodet 1982—1984. Ensimmäinen uuden lain mukainen kirjaston hallituksen jäsenten vaali suoritettaisiin vuoden 1985 valtiopäivien kevälistuntokauden alussa. Selvyden vuoksi ehdotetaan maininta seuraavasta kirjaston hallituksen vaalista sisällytettäväksi voimaantulosäännökseen.

2. Säättämisjärjestys

Eduskunnan kirjaston valtiosääntöoikeudellisen aseman pohjana olevaa valtiopäiväjärjestyksen 83 b §:ää ei ehdoteta muutettavaksi. Tämän lainkohdan nojalla Eduskunnan kirjastosta annettu laki voidaan säätää tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä.

Kirjaston ohjesääntöön vahvistaa eduskunta kirjaston hallituksen esityksestä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

Eduskunnan kirjastosta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Eduskunnan kirjasto on eduskunnan hoidon ja valvonnan alainen julkinen laitos.

2 §

Eduskunnan kirjaston tehtävänä on palvella eduskuntaa, kansanedustajia ja eduskunnan virkamiehiä toimialaansa kuuluvain tavoin, hoitaa eduskunnan arkistoa sekä toimia oikeus- ja valtiotieteellisenä keskuskirjastona.

3 §

Eduskunnan kirjaston hallintoa hoitaa kirjaston hallitus, johon kuuluu seitsemän jäsentä. Näiksi eduskunnan valitsijamiehet valitsevat viisi kansanedustajaa, heistä yhden puheenjohtajaksi ja yhden varapuheenjohtajaksi, sekä kaksi eduskunnan ulkopuolista henkilöä, joista toinen edustaa valtionhallinnon ja toinen oikeus- tai valtiotieteellisen tutkimuksen asiantuntemusta. Samalla tavoin valitaan hallituksen jäsenille henkilökohtaiset varajäsenet.

Hallituksen asiantuntijajäsenten ja heidän varajäsentensä valitsemista varten ilmoittaa opetusministeriö kolme valtionhallinnon asiantuntemusta edustavaa ehdokasta ja valtion yhteiskuntatieteellinen toimikunta kolme oikeus- tai valtiotieteellistä asiantuntemusta edustavaa ehdokasta viikon kuluessa kansanedustajien vaalien jälkeisten varsinaisten valtiopäivien avajaispäivästä lukien valitsijamiesten tietoon.

Hallituksen jäsenten ja heidän varamiestensä toimikausi alkaa, kun kansanedustajain vaalien jälkeisillä varsinaisilla valtiopäivillä valitut valitsijamiehet ovat suorittaneet vaalin, ja päättyy, kun uusi hallituksen jäsenten vaali on suoritettu.

Hallitus kokoontuu puheenjohtajan tai tämän estyneenä ollessa varapuheenjohtajan kutsusta ja on päätösvaltainen vähintään viiden jäsenen ollessa saapuvilla.

4 §

Kirjastossa on ylikirjastonhoitajan virka sekä ne muut virat ja toimet, jotka mainitaan kirjaston ohjesäännössä.

Kirjaston viran tai toimen haltijat ovat kirjaston hallituksen alaisia, ja heihin on sovellettava valtion viran tai pysyväsien toimen haltijoita koskevien lakien ja asetusten säännöksiä.

5 §

Kirjaston viran tai toimen haltijan kuoltua suoritetaan hänen omaisilleen valtion varoista ryhmähenkivakuutusta vastaavana etuna taloudellista tukea noudattaen soveltuvin osin, mitä kulloinkin voimassa olevassa valtion virkamiesten kuoltua suoritettavaa ryhmähenkivakuutusta vastaavaa etua koskevassa virkaehtosopimuksessa on määrätty.

Tuen myöntää ja maksaa hakemuksesta valtiokonttori noudattaen soveltuvin osin valtion palveluksessa olleen henkilön kuoltua suoritettavan taloudellisen tuen myöntämisestä ja maksamisesta voimassa olevia säännöksiä ja määräyksiä.

6 §

Ylikirjastonhoitajan viran täyttää eduskunnan kansliatoimikunta kirjaston hallituksen virkaehtotuksen pohjalta.

Sen jälkeen kun virka on kirjaston hallituksen toimesta ollut 30 päivän ajan haettavana ja kun hallitus on hankkinut viran hakijoista asiantuntijalausunnot, hallitus laatii kansliatoimikunnalle ehdotuksensa viran täyttämistä asettaen ehdolle kolme ansiokkainta hakijaa.

Muiden virkojen ja toimien täyttämistä säädetään kirjaston ohjesäännössä.

7 §

Eduskunnan kirjaston oikeudesta saada painotuotteiden vapaakappaleita on voimassa, mitä siitä on erikseen säädetty.

Valtion painatuskeskus on velvollinen maksutta luovuttamaan kirjastolle sen tarvitsemat painotuotteet.

8 §

Tarkemmat määräykset tämän lain täytäntöönpanosta ja soveltamisesta annetaan kirjaston ohjesäännössä. Ohjesäännön vahvistaa eduskunta kirjaston hallituksen esityksestä.

9 §

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 1985. Tällä lailla kumotaan Eduskunnan kirjastosta 20 päivänä elokuuta 1948 annettu laki (627/48) siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen.

Lain tultua voimaan kirjaston hallitus valitaan vuoden 1985 valtiopäivien kevätistunto-kauden alussa. Hallituksen toimikausi kestää eduskunnan seuraavan vaalikauden alkuun. Vuosiksi 1982—1984 valitun kirjaston hallituksen toimikausi

jatkuu, kunnes uuden hallituksen vaali on suoritettu.

Lain 5 §:ää sovelletaan, milloin kuolemanta-paus on sattunut 1 päivänä tammikuuta 1985 tai sen jälkeen.

Helsingissä 15 päivänä kesäkuuta 1984

Tasavallan Presidentti
MAUNO KOIVISTO

Pääministeri *Kalevi Sorsa*